

Kertész László

A RENDHAGYÓ LETÉT A RÓMAI JOGBAN.

I. A római jog közönséges letétje és a rendhagyó letét

1. A letéten a római jog egy ingó dolognak ingyenes megőrzésre való átadását érti azzal a megállapodással, hogy a letéteményes azt a letevő kívánságára bármikor visszaadni köteles. A XII táblás törvény már ismerte ezt a jogviszonyt, legalább is erre látszik utalni a Coll. 10. 7. 11., mely szerint

"ex causa depositi lege duodecim tabularum in duplum actio datur".

Részletes kidolgozást e szerződés azonban csak préklasszikus alapokon a klasszikus jogban nyert, ahol a kétszeresre menő, tehát a deliktuális jellegű keresetet felváltotta az egyszeresre menő actio depositi directa, a letevő bizalmával való visszaélést azonban a praetori edictumban e keresethez kapcsolódó infamia jelezte /D. 3. 2. 1./.

2. A közönséges letétszerződésnek három alapvető sajátosságát alakították ki a klasszikusok:

a/ a letéteményes a letett dologon sem tulajdonjogot, sem birtokot nem szerzett /hiszen a római jog nem adott a letéteményesnek birtokvédelmet/, hanem mindössze csak birlalatot;

b/ a letéteményes ugyanazt a dolgot volt köteles visszaadni, amit a letevő nála megőrzésre elhelyezett, s végül

c/ az actio depositi directa egyszeresre menő kereset volt.

3. A letét három különös neme, amely lényegében szintén a klasszikus korban alakult ill. alakul ki, e három alapvető sajátosság tekintetében törést jelent.

a/ A vitás dolog letétje /sequestrum/ esetében a sequester - mint arra Florentinus utal /D. 16. 3. 17. 1./ - "possidet", tehát birtokvédelemben részesül.

b/ A veszély idején eszközölt letét, amit vagy egy tömeg mozgása, vagy tűzvész, vagy épületek rombadőlése, vagy pedig hajótörés tesz szükségessé - mint azt a praetori edictum kimondja - a kétszeresre menő büntető jellegű keresetet vonja maga után abban az esetben, ha a helyzetével visszaélő letéteményes nem adja vissza a letevőnek nála őrzésre elhelyezett dolgát /D. 16. 3. 1. 1./, ami talán részben a XIX t. törvény kétszeresre menő deliktuális jellegű keresetére látszik visszautalni.

c/ A rendhagyó letét végül abban tért el a közönségestől, hogy ez esetben nem ugyanazt a dolgot köteles a letevő visszaadni, hanem csak ugyanolyan mennyiségű és minőségű dolgot, ami lényegében azt jelentette, hogy a letéteményes a nála elhelyezett helyettesíthető dolgot elhasználhatta, amiből viszont önként következett, hogy ez esetben tulajdont kellett neki a dolgon szerezn.

A fentiekből kitűnőleg a sequestrum mindössze csak a sequester részére biztosított birtokvédelem tekintetében tér el a birtoklalatot eredményező közönséges letétől, míg az un. szükségletét /depositum miserabile/ abban, hogy az actio depositi directa itt a duplumra irányul. A letét strukturáján azonban ezek a specialitások nem változtatnak, mert tulajdont a letéteményes egyik esetben sem szerez a dolgon, mindkét esetben ugyanazt a dolgot kell visszaadni a letevőnek, s a letét kizárólag a letevő érdekét szolgálja.

Másként áll azonban a dolog a rendhagyó letétnél. Itt a közönséges letét alapvető strukturája szenved változásokat, hiszen a letéteményes nem feltétlenül a nála őrzésre elhelyezett dolgot fogja visszaadni, hanem csak ugyanolyan mennyiségű és minőségű dolgot, másrészt a letett tárgy tulajdonába megy át, amelyet így el is használhat. S itt még egy alapvető különbség van a közönséges letéthez viszonyítva, éspedig az, hogy habár a rendhagyó letét sem veszi el a közönséges letét azt a tulajdonságát, hogy az a letevő érdekében jön létre, mégis másodlagosan a letéteményesnek is érdekét szolgálhatja a jogviszony, amit sem a közönséges letétről, sem a sequestrumról, sem a depositum miserabilieről nem mondhatunk el.

II. A rendhagyó letét eredete és kialakulása

1. A legkorábbi idevonatkozó forráshely Alfenus Digestájának V. könyvéből származik, amelyet Paulus kivonatolt az alábbiakban:

"Nam si quis pecuniam numeratam ita deposuisset ut neque clausam, neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud eum debere, apud quem deposita esset, nisi tantundem pecuniae solvere" /D. 19. 2. 31./.

E szerint ha valaki lezárolt pénzeszeget úgy helyezett letétbe, hogy a pénzdarabokat nem zárt tartóban /zacskóban/, sem nem megjelölve adta át a letéteményesnek, hanem azok t csak egyszerűen lemásolta annak, az semmi mászt nem köteles tenni, mint csupán csak ugyanakkora pénzeszeget kifizetni a letevőnek, mint amennyit az helyezett letétbe.

Miután a préklasszikus Alfenus Varus szövegét itt csak Paulus által kivonatolt formában - és feltehetőleg Paulus szövegezésével - ismerjük, távolabbi következtetéseket, tehát a darabonként meg nem jelölt, vagy nem zárt zacskóban letett pénzeszeg tekintetében aligha tehetünk, csupán annyit, hogy az ilyen módon elhelyezett pénz visszaadásának kérdése már a köztársasági kor végén jogi problémát jelentett.

2. Alfenus Varust, az i.e. 39. év után választott consulját¹ követően a kérdéstről először Tiberius kortársa, az i.sz. 30-ban meghalt idősebb Nerva, majd követője Proculus² szól Ulpianus szerint a következőkben:

"Deposui apud te decem, postea permisi tibi uti: Nerva, Proculus etiam antequam moveantur, condicere quasi mutua tibi haec posse aiunt" /D. 12. 1. 9. 9./.

A császárság első századának elején tehát feltétlenül az volt a legtekintélyesebb jogtudósok véleménye, hogy itt a kölcsön szabályait kell alkalmazni, s e "quasi mutuum" esetében *condictio*

/certae pecuniae creditae/ útján lehet visszakövetelni a letett összeget. Ugyanez a vélemény jut kifejezésre a II. század derekán Antoninus Pius és Marcus Aurelius császárok consiliumában működő Ulpius Marcellusnál is,³ mint az Ulpianus további, fent már idézni megkezdett szövegéből kitűnik:

"...et Marcello videtur: animo enim coepit possidere, ergo transit periculum ad eum, qui mutuam rogavit et poterit ei condici" /D. 12. 1. 9. 9./.

S hogy az így letett pénznek, ill. az ezzel kapcsolatos jogviszonynak mutuumként való elbírálása mennyire megmaradt a jogászok egy részének tudatában, erre látszik utalni a Sententia-szerkesztő következő posztklasszikus szövege:

"Si pecuniam deposuero eaque uti tibi permisero, mutua magis videtur quam deposita" /PS 2. 12. 9./,

s ugyanezt a mondatot ismétli meg a Collatio posztklasszikus szerkesztője is /Coll. 10. 7. 9./.

Az idézett forráshelyek ez az értelme arra indítja F.Schulzot⁴ valamint V. Arangio-Ruizt,⁵ hogy a rendhagyó letétet ne mint sui generis ügyletet kezeljék, hanem egyenlőségjelet tegyenek e jogviszony és a kölcsön közé. Sőt Schulz kifejezetten hangsúlyozza, hogy az a tény, hogy a letett érmék helyett nem ugyanazon pénzdarabokat kell visszaadni, hanem csak ugyanannyit, semmiesetre sem minősítheti a szerződést depositumnak, hanem mutuumnak.

3. A letétnek azonban van egy olyan sajátossága, ha az rendhagyóan, meg nem jelölt, ill. tartóba nem zárt pénzdarabokra vonatkozólag jött létre, hogy az a letévő és nem a letéteményes érdekelt van hivatva szolgálni. S ha a rendhagyó letét esetében a viszonyból a letéteményesnek is bizonyos haszna van /pl. a pénzt forgatja, kamatoztatja, vállalkozásba befekteti/, akkor is a letét jellegét a letévő kezdeményezése, az ő érdeke, hogy pénzét biztos helyen tudja, szabja meg döntően, s az, hogy a letéteményes is bizonyos hasznot húzhat adott esetben, csak úgy lehet mondani, mintegy mellékterméke ennek az érdekes jogviszonynak. Ez pedig arra mutat, hogy a kölcsön és a pénzletét közé egyenlőségi jelet tenni

aligha lehet.

A dáciai viaszostáblák szerződésai között három latinnyelvű és egy görögnyelvű kölcsönszerződés szerepel. A három latinnyelvű kölcsönszerződés /II. CIL III p. 930. - III. CIL III.p. 931.- V. CIL III. p. 935./ közül az első szövege rendkívül töredekés, így kevéssé olvasható, a másik kettő azonban teljes szövegben maradt ránk, a római Dáciában a II. század hatvanas éveiben szokásos szerződési formulák szövegének megfelelően konstruálja meg a kontraktust, stipulációs klauzulával biztosítva a kölcsöntőke és kamatainak visszafizetését, sőt a V. okiratban a "mutuos numeratos" kifejezés is szerepel. A IV. görög nyelven kiállított kölcsönszerződésről szóló okirat hellenisztikus sajátosságokat tüntet fel /mellőzi a stipulatio klauzulát noha pecunia constituta a tárgya és kötbérikötést is tartalmaz/⁶, azonban kétségekívül kölcsönre utal, amennyiben egy bizonyos hátrálokos tőkeösszeg és kamatainak megfizetéséről szól /CIL III p. 933./. Ezzel szemben találunk ebben az okiratanyagban szintén II. század hatvanas éveiből /167 május 29./ származó következő szövegű okiratot, amely aligha látszik kölcsönszerződésre utalni, jóllehet Arangio-Ruiz már idézett álláspontjának megfelelően annak minősíti e jogviszonyt:⁷

"Vero et Quadrato cons. III. kal.
Junias quinquaginta /L/ commendatos
Lupus Carentis dixit se accepisse
et accepit a Iulio Alexandro, quos
ei reddere debet sine ulla contra-
versia. - Actum Alburno maiori."
/CIL III p. 949./.

Ez az okirat a II. század derekáról származó, tőkeösszeg és kamatok visszafizetését stipulatiova ígérő latinnyelvű, s ugyanezt stipulatio klauzula nélkül tevő görögnyelvű kölcsönokiratoktól lényegében különbözik, éspedig részben szálta, hogy a jelzett pénzösszeg mellett nem szerepel a kölcsönnél elmaradhatatlan kamat megjelölése, valamint ott van a szövegben a "denarios...commendatos" kifejezés, amelyre nézve Papinianus a következő értelmezést adja:

"Quid est enim aliud commendare,
quam deponere" /D. 16. 3. 24./,

azaz mi mást jelenthetne a "rábizás", mint "letétbe helyezést". Persze érezhető, hogy a "commendare" szó valamivel többet jelent talán, mint a "deponere". A rábizásban valamivel több van, mint a letételben. Az ember képzeletében a pusztá letétel valahogy "kevésbé biztonságos", mint a "rábizás". Mindemellett a "deponere" és "commendare" kifejezések pontos használatára semmiféle állandó gyakorlatot nem látunk a forrásokban a klasszikus kor derekáig kialakulni, az azonban nagyjából megállapítható, hogy a II. század derekától kezdve tért hódít a "commendare" kifejezés.⁸

A dáciai viaszostáblák szerződéseinek összevetéséből tehát annyi nyilvánvalólag megállapítható, hogy itt el kell választanunk egymástól a három latinnyelvű és az egy görögnyelvű kölcsönszerződést a latinnyelvű rendhagyó letétől.

4. Hogy a megjelöletlen ill. nem zárt tartóban letétbe helyezett pénzdarabok a klasszikus kor csúcspontján nem kölcsönt jelentenek ut a erre Papinianus alábbi szövege:

"Centum nummos, quod hac die commendasti mihi adnumerante servo Stichio actore, esse apud me ut notum haberes, hac epistula manu mea scripta tibi notum facio: quae quando voles et ubi voles confestim tibi numerabo. Quaeritur propter usurarum incrementum. Respondi depositi actionem locum habere: quid est enim aliud commendare, quam deponere? Quod ita verum est, si id actum est, ut corpora nummarum eadem redderentur: nam si ut tentundem solveretur convenit, egreditur ea res motissimos terminos"
/D. 16. 3. 24./.

A fenti szöveg szerint a a leszámolt, de meg nem jelölt pénzdarabok letéteményese mintegy a letevő biztosításaként levélben közli a letevővel, hogy a letevő Stichus nevű ügyintézője rabszolgája által kezébe leszámolt pénz nála van és ezt jelen levelében is elismerni kívánja. Ezt az összeget ott és akkor fogja visszafizetni a letéteményes a pénzt rábizónak /letevőnek/, ahol és amikor az kívánja. S ha felmerülne a pénz használata fejében fizetendő kamatok kérdése, ugy nyilvánvaló - mondja Papinianus - hogy az actio depositinek van helye, hiszen "mi mást jelentene "rábizni", mint azt, hogy "letenni". Ugyanakkor azonban azt is megállapítja Papinianus, hogy ha valaki pénzdarabok megőrzését másra bizta, ugy ugyanazokat a pénzdarabokat kell visszaadni, ha azonban ugy egyeznek meg, hogy éppen annyit, de nem ugyanazokat a pénzdarabokat kell visszaadni, ugy "ez a megállapodás már túllépi a letét határait".

Milyen tanulságok vonhatók le a forráshelyből?

a/ Adott esetben lényegében letétről van szó, amit kihangsúlyoz az a körülmény, hogy a pénz őrzője a rábizott, de nem megjelölt pénzt akkor és ott fogja visszaadni, amikor az azt reábizó kívánja. Tehát a "rábizó" döntő szerepe primátusa van kihangsúlyozva, ami nem jellemző a kölcsönre, ahol is legtöbbször megállapodnak a visszafizetés határidejében, s ezt megelőzőleg való perlése a kölcsönvevőnek az időelőttiség kifogását eredményezheti a kölcsönadóval szemben.

b/ A "rábizás" fogalma azonos a "letétel" fogalmával.

c/ Ha kamatok fizetéséről lenne szó, mint a rábizott pénzösszeg felhasználásának következményéről, ugy az actio depositi alkalmazandó, holott tudjuk, hogy a pénzkölcsön visszakövetelésére irányuló *condictio certae pecuniae creditae* semmi esetre sem alkalmas a kamatok perlésére. Azokat külön *stipulatio*s kikötéssel lehet peresíthetővé tenni. Itt viszont az *actio depositi*, mint főkereset alkalmas egy mellékkövetelés perlésére, ami a rábizás *bonae fidei* jellegére utal, szemben a *mutuum stricti iuris* voltával.

d/ Viszont végül mégis megállapítja Papinianus, hogy ha a pénzdarabjait másra rábizó nem ugyanazokat a pénzdarabokat kapja vissza, amelyeket a másik félre rábizott, hanem csak ugyanannyit,

ugy ez a jogviszony tullepi a letet ismert hatarat. A nagy klasszikus szerint a meg nem jelolt penzdarabok letetje jogi hatasaban letetnek minosul, de megsem "igazi depositum".

A klasszikus korban tehát lényegében elválasztják a kölcsönt a meg nem jelolt penzdarabok letetjétől, ez a határ azonban még nem kellően kimunkált a jogtudományban.

5. Egyes nézetek szerint a rendhagyó letét csak a kompilátorok munkája, s a korábbiakban ismeretlen.⁹ Ez ellen azonban több tény szól, amelyek egy része már a fentiekből is azonnal kitűnik.

a/ Már Alfenus Varus a préklasszikus jogász - igaz, hogy csak Paulus kivonatolásában - azt mondja: "si quis pecunia numeratam deposuisset", tehát a megjelöletlen penzdaraboknál is a deponere igét használja /D. 19. 2. 31./. Adams nézete szerint itt feltétlenül már letétről van szó. "Sok szól amellet - mondja¹⁰ - hogy a depositum irregulare elöször nem a klasszikusok ismerték, hanem már a republikánus idöben is elismert volt", utalva az Alfenus-féle Paulus kivonatából ismert forráshelyre.

b/ Mind Scaevola /D. 16. 3. 28./, mind pedig Papinianus /D. 16. 3. 25. 1./ elismerte az actio depositi lehetőségét a kamatok követelése esetében, s ugyanezt teszi Gordianus császárnak a III. század első feléből származó egy constitutioja /C.4. 34. 4./.

c/ Az a tény, hogy az említett két posztklasszikus forráshely / PS 2. 12. 9. és Coll. 10. 7. 9./ adott esetben mutuumról szól, nem döntő érv amellet, hogy a rendhagyó letétet a kompilátorokra kell visszavezetnünk, tekintettel arra, hogy a Sententia-, valamint a Collatio-szerkesztő egyaránt azt mondja, hogy az ilyen szerződés "mutua magis videtur, quam deposita", tehát csak arról lehet szó, hogy egyesek vitássá tették még ekkor is az ilyen jogviszony depositum jellegét.

6. A meg nem jelolt penzdarabok örzésre való letétjének történetét talán egy Paulustól származó forráshely tárgyalásával lehet befejezni. E szerint:

"Quaero an usurae peti possunt?

Paulus respondit, eum contractum,

de quo quaeritur, depositae pecuniae modum excedere; et ideo secundum conventionem usurae quoque actione depositi peti possunt" /D. 16. 3. 26. 1./.

Paulus szerint az a megállapodás, mely szerint a meg nem jelölt pénzdarabok letétje esetében a pénz után kamatot kötnék ki, túllépi a depositum határait. Ezt követőleg azonban egy "et ideo" kitéttel kezdődő, s így minden vitán felül a Justinianuszi kompilátoroktól származó mondat megállapítja, hogy a megállapodásnak megfelelően a kamat actio depositi útján peresíthető, tehát a letét főkeresetével lehet a mellékkövetelést is perelni, ami a bonae fidei szerződések alapvető jellegzetessége. Ez az utóbbi mondat szöges ellentétben van az előbbivel. U. i. míg az előbbi kiemeli, hogy az említett kamatkikötéssel járó pénzletét túlterjed a depositum határain, az utóbbi éppen azt hangsúlyozza, hogy a kamat actio depositivel érvényesíthető.

E forráshelyből, amely többek között egy görögnyelvű, minákkal és obolosokkal számoló szövegrészt is tartalmaz /D. 16. 3. 26. 1. első része/, Pólay Elemér az alábbi következtetéseket vonja le:

a/ a remekjogászok megkezdik a depositum e változatának kidolgozását, de annak természete tekintetében meglehetősen bizonytalanok. Erre utal a kamatkikötés lehetősége és a kikötött kamat mikénti perelhetősége tekintetében mutatkozó határozatlanság;

b/ a határozott állásfoglalás a kikötött kamatok actio depositi útján való perelhetősége tekintetében stiláris és tartalmi okokból interpolációgyanus;

c/ a görög nyelvű minákkal és obolosokkal számoló szövegrész arra is utal, hogy itt idegen, hellenisztikus eredetű szerződésről van szó.¹¹

7. A fentieket összefoglalva az alábbiak állapíthatók meg: a meg nem jelölt pénzdarabok letétbe való helyezése igen régi keletű lehetett Rómában a gazdasági szükségszerűség /a pénzgazdálkodás fellendülése/ folytán, azonban jogi minőségének szükségessége csak a köztársasági kor végén jelentkezik minden

valószínűség szerint. A klasszikusok közt vita folyik, hogy mi-
nek minősítendő ez a szerződés: kölcsönnek vagy letétnek? A
kamatoknak *actio depositivel* való érvényesíthetősége tekintet-
ben tett több jogászai állásfoglalás azonban az utóbbi felé lát-
szik a mérleg nyelvét billenteni. Még a posztklasszikus korban
sem záródott le egészen a vita e kérdésben, de a hellenisztikus
szokásjogból mindinkább recipiálódó rendhagyó letét¹² egyre in-
kább részévé válik a birodalmi jog szerződési rendszerének, s
Iustinianus kompilátorai azután egyértelműleg eldöntik a kér-
dést azzal, hogy még a szöveg ellentmondása árán is kategoriku-
san kimondják, hogy "*usurae quoque actione depositi peti pos-
sunt.*"

III. A rendhagyó letét elnevezése a római jogban

1. Tekintettel arra, hogy a rendhagyó letét csupán a jusztinianuszi kompiláció által vált lényegében sui generis szerződéssé, külön elnevezést nem kapott a római jog forrásaiban. Lényegében négyféle változatban jelenik meg a forrásszövegekben a rendhagyó letétre való utalás:

a/ vagy a "depositum" kifejezéssel jelölik /D. 16. 3. 24. - D. 16. 12. 25. 1./,

b/ vagy "deposita pecunia"-ról szólnak /D. 16. 3. 7. 2. - C. 4. 34. 4. és D. 16. 3. 26. 1./,

c/ vagy a "depoere" ige különböző változataival utalnak e szerződésre /D. 16. 3. 24. - D. 42. 5. 24. 2./,

d/ vagy a "commendare" igével jelölik /D. 16. 3. 24./ vagy az abból képzett változattal /pl. "denarios ...commendatos, mint a CIL III p. 949./,

e/ vagy az "actio depositi", "iudicium depositi" kifejezést használják ennek a megjelölésére /D. 16. 3. 24. - D. 16. 3. 25. 1. - D. 16. 3. 26. 1./, végül

f/ a "depositarius" szóval alányilag jelölik e jogviszonyt /D. 16. 2. 7. 2./.

2. A "depositum irregulare" kifejezés a római jog forrásaiban egészen Iustinianussal bezárólag seholsem lelhető fel. Adams szerint a XII. században került a kifejezés a kánonjogból a középhori magánjogba, s minden valószínűség szerint Jason de Mayno az 1430-as évek páviai jogtanára használja azt először.¹³

IV. A depositum irregulare és a kölcsön határai

1. Az irodalomban meglehetősen vitatott kérdés, hol van a kölcsön és a depositum irregulare között a határ. A kiindulási pont mindenesetre az, hogy a kölcsön a kölcsönvevő érdekében jön létre, annak kezdeményezése a domináló, míg a letétnél ez fordítva van, itt a letevő érdeke a domináns, ő lép fel kezdeményezőképpen. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a kölcsönnél és a rendhagyó letétnél egyaránt ne lenne bizonyos érdekelttsége a kölcsönadónak és a letéteményesnek is, hiszen az előbbi általában kamatot kap pénzének a kölcsönvevő részéről történő forgatásáért, míg a depositum irregulare letéteményese maga is hasznot húz az ügyletből, hiszen forgathatja, felhasználhatja a letett pénzt, s hogy neki is haszna van a szerződésből erre mutat az a tény is, hogy a depositum irregulare általában kamatfizetéssel kapcsolódik, ha a letéteményes a pénzt felhasználta.

2. Az irodalomban jelentkező nézetek általában a következőkben látják a különbséget a két szerződés között:

a/ a letett helyettesíthető dolog /nyilvánvalóan elsősorban pénz/ után kamatok is követelhetők,

b/ a depositum irregulare bonae fidei szerződés, amire nemcsak az utal, hogy a források a bonae fidei depositum egyik változójának tekintik, hanem az is, hogy a kamatfizetés a depositum főkeresetével, az actio depositivel követelhető, ami a kölcsönnél, mint stricti iuris szerződésnél elképzelhetetlen, hiszen a condictio certae pecuniae creditae kizárólag a tőke visszakövetelésre alkalmas, a kamatok megfizetését külön stipulatio-klauzulával kell biztosítani, s végül

c/ a kölcsönszerződésre vonatkozó SC. Macedonianum szabályai a depositum irregularere semmiképpen nem vonatkoznak.¹⁴

3. Ezekhez a különbségekhez hozzátehető még az alábbi forráshelyekből kitűnő különbség is. Ulpianus ediktumkommentárjában a következőket mondja:

"In bonis mensularii vendundis post privilegia potiozem eorum causam esse placuit, qui pecunias apud mensam fidem publicam sacuti deposuerunt. Sed enim qui depositis nummis usuras a mensulariis acceperunt, a ceteris creditoribus non separantur, et merito: aliud est enim credere, aliud deponere. Si tamen nummi extent, vindicari eos posse puto a depositariis et futurum eum qui vindicat ante privilegim" /D. 42. 5. 24. 2./.

Itt arról van szó, hogy ha valaki a pénzváltóknál fides publica mellett helyeztek 10 pénzt, azok privilegizált helyzetben vannak azokkal szemben, akik letett pénzükért a pénzváltóktól kamatot kapnak, s ezek egy elbirálás alá kerülnek a pénzváltó többi hitelezőjével; s ez méltányos is, hiszen az előbbi privilegizált letevő, míg a másik lényegében kölcsönadó, márpedig mást jelent kölcsönözni és mást letétbe helyezni. Természetesen ha a pénzdarabok eredetben megvannak, úgy azokat vissza lehet minden privilegizált követelésre tekintet nélkül követelni.

A másik ulpianusi forráshely a következőket mondja:

"Quotiens foro cedunt nummularii, solet primo loco ratio haberi depositariorum, hoc est eorum qui depositas pecunias habuerunt, non quas faenore apud numularios vel cum nummulariis vel per ipsos exercebant, et ante privilegia igitur, si bona venierint depositariorum ratio habetur, dummodo eorum, qui vel postea usuras acceperunt ratio non habetur, quasi renuntiaverint deposito." /D. 16. 3.

7. 3./.

Itt viszont arról van szó, hogy a kamatot nem kapó depositariusokat mindenkit megelőzően kell kielégíteni.

A két forráshely egybevetéséből a következő tanuságok vonhatók le:

a/ a közönséges pénzletétre /tehát megjegyzett pénzdarabok esetén, vagy akkor ha a letett pénzdarabok megvannak még/ mindenkit megelőzően a letevőket kell kielégíteni;

b/ különbséget kell tenni olyan letevők között, akik a pénzt fides publica mellett helyezték le és akik nem; az előbbiek előbb elégitendők ki;

c/ további különbség teendő azok között a letevők között is, akik kamatot kapnak és akik nem a letett /de nem megjelölt/ pénzüik után, s ezek a privilegizált követelések hitelezőit megelőzőleg kell kielégíteni.

A különbség egyébként abból adódik, hogy a kamatozó pénzletétet még Ulpianus idejében nem választották el megfelelő módon a kölcsöntől, csupán a nem kamatozó pénzletéttől.

Az irodalom által felhozott különbségeken tulmenőleg tehát az ulpianusi korban különbséget kell tenni a bár meg nem jelölt de nem kamatozó pénzletét és a kamatozó pénzletét között. Az előbbi - jóllehet csak ugyanolyan mennyiségű és minőségű pénz visszafizetését vonja maga után a letéteményes részéről - mindenképpen letétnek minősül, míg az utóbbi lényegében kölcsön elbírálása alá kerül. Ez természetes is, hiszen - mint a rendhagyó letét kialakulása történetének vázolása során rámutattunk - nemcsak a klasszikus korban, de a posztklasszikus korban sem volt egyértelműleg eldöntve, hogy a kamatozó pénzletét vajjon kölcsönnek, vagy letétnek minősül-e.

V. A depositum irregulare tárgya

1. A depositum tárgya ingó dolog. A pénz is ingó dolog de speciális ingóság, s így a pénzletét tárgya a pénz, mint speciális tulajdonságokkal rendelkező helyettesíthető dolog. A rendhagyó letét lényegében a helyettesíthető dolgok letétjét jelenti generikus visszatérítési kötelezettséggel; ide tartozik a pénz, esetleg más helyettesíthető dolog, amely azonban nem egyedileg, hanem fajilag van meghatározva. Tehát bor, gabona ömlesztve, de nem ugyanezen dolgok megjelölve vagy lezárva. Így például lepecsételt hordó bor, gabona lezárt zsákban vagy megjelölt pénzdarabok a rendhagyó letét a depositum irregulare tárgyat nem képezhetik, csak közönséges letét tárgyai lehetnek.

A fentiek ismeretében megállapíthatjuk, hogy a depositum irregulare tárgya csak helyettesíthető dolog lehet. De megjegyezni kívánjuk, hogy a pénz különös jelentőséggel bír ezen dolgok között. Ugyanis a pénznek mint értékmérőnek nem lehet ugyanolyan fontosságot tulajdonítani, mint a többi, más helyettesíthető dolognak /például bornak, gabonának/. Azontul, hogy ezt a kiemelkedő jelentőséget a forgalomban betöltött szerepe is alátámasztja kiemelendő az is, hogy az általunk megvizsgált forráshelyek kivétel nélkül pénzletétről szólnak. Tehát a források tekintetében azt mondhatjuk, hogy a klasszikus jogászok elé nem került vagy legalábbis nem különös jelentőséggel kerül más helyettesíthető dolog letétjével kapcsolatos probléma. Ennek következtében az irodalomban is kialakult az a szemlélet, hogy rendhagyó letéten általában pénzletétet értenek.

2. Ezzel távolról sem kívánjuk kizárni más helyettesíthető dolgoknak letétjét, hanem a pénznek mint a rendhagyó letét leggyakrabban előforduló és legtöbb jogi problémát felvető tárgyának a jelentőségét szeretnénk kiemelni.

Könnyen elképzelhető egy-egy olyan területen, ahol jelentékenyebb gabonatermelés folyt, hogy egy jobb gazdasági év után nem volt raktárhely a saját gazdaságban, tehát a szomszéd-

ban vagy esetleg még távolabb kerestek magtárat és oda ömlesztve öntötték a gabonát, hogy egy idő múlva ugyanolyan minőségűt és ugyanannyit /esetleg, ha depositarius nem használta fel akkor ugyanazt/ kapjon vissza a levető. Vagy ha ugyanezt a példát vesszük bor esetén; olyan szőlőtermelő vidéken, ahol azonos fajta szőlőt termesztettek és valaki hordó hiján valamely szomszédja hordóiba tárolta a tömlővel odahordott és a pincetulajdonos ömlesztett bort. De ezek az esetek nyilván nem vetettek fel olyan nagy problémát, mint a pénz letétje.

A depositum irregulare tárgyával kapcsolatban elmondottakra tekintettel leszögezhetjük tehát, hogy bár mindkét letét - a közönséges és rendhagyó - a letevő érdekében jön létre, a depositum irregulare lényegesen különbözik a közönséges letétől, mert még a "rendes" letétnél mindig ugyanazt a dolgot - az őrzésre átadott tárgyat - kell visszaadni addig a rendhagyó letétnél ugyanabból és ugyanannyit, s e letét tárgya az esetek legtöbbszörében pénz volt.

VI. A depositum irregulare alkalmazásának speciális területei

1. A depositum irregularet a fentemlitett általános esetben kívül felhasználták a törvény által meg nem engedett célok elérésére is. Így például szívesen alkalmazták a katonák, akiknek nem volt szabad házasodni, azon célból, hogy a hozományra valahogy mégis szert tegyenek. Így egy okiratot állítottak ki, melyben a katona elismerte, hogy concubinájától kapott egy összeget rendhagyó letétként, jöllehet ez a hozományt leplezte.¹⁵

2. A görögök a kölcsön leplezésére is felhasználták és így a kölcsönadó /a letevő/ a kikötött idő - aminek a kölcsönnél szerepelni kell - előtt tudta követelni a pénzt, s ez természetesen a római jogban is recipiálódott.

3. Még a közjog területén is találkozunk olyanféle megoldással, mint a depositum irregulare. Ugyanis Domitianustól a katonák nem kapták meg a zsoldot részletenként, hanem azt jóváírták számukra. Megoldásában ez is hasonlított a pénzletéhez, de miután az egyik féle a kincstár volt, így e jogviszony nem a magánjog keretébe tartozott.¹⁶

VII. A depositum irregulare és a kamat kérdése

1. A rendhagyó letéttel kapcsolatos legproblematicusabb kérdés a kamatok kérdése. Felmerül az, hogy vajon a klasszikusok kamatot is akartak-e biztosítani a letevőnek pénze használata után. A Codex 4.34.4. forráshely alatt lévő szöveg azt látszik bizonyítani, hogy már a klasszikus korban is járt a depositariusnak a kamat, mint ez Gordianus császár egy constitutiojából kitűnik:

"Si deposita pecunia is qui eam suscepit usus est, non dubium est etiam usuras debere praestare sed si eum depositi actione expertus est, tantum modo sortis facta condemnatio est, ultra non potest propter usuras experiri: non enim duae sunt actiones alia sortis, alia usurarum sed una, ex qua condemnatione facta literata actio rei vindicatae exceptione repellitur".

Ez a III. század első feléből származó okirat azt bizonyítja, hogy ha a letett pénzt valaki őrzésre átvette és használta, az kétség kívül kamatot tartozik fizetni. Ezenkívül a császár utal arra, hogy mind a tőkét és mind a kamatot egy keresettel: az actio depositivel követelheti, nincs ugyanis két kereset, egy a tőkére és külön egy a kamatokra. Ez a forrás tehát világossá teszi, hogy felhasználás esetén jár a kamat. A kérdés azonban nem ilyen egyszerű. Mi a helyzet ugyanis akkor, ha nincs megegyezés a felhasználásra és a depositarius mégis felhasználja a letett összeget, vagy mi a helyzet késedelem esetén.

2. A késedelem esetét illetően idézzük Papinianust:

"Qui pecuniam apud se non obsignatam, ut tantundem redderet depositam ad usus proprios convertit, post moram in usuras quoque iudicio depositi

condemmandus est" /D. 16.

3. 25. 1./

A fenti forráshelyből ki kell emelnünk a "post moram" és a "non obsignatam" kitételt. A post moram utal arra, hogy késedelembe esés után jár a kamat. Tehát Papinianus szerint ha a letéteményes a letett összeget felhasználta, függetlenül attól, hogy előzőleg megegyezett-e a felhasználás tekintetében vagy sem, a késedelembe eső depositarius kamatot tartozik fizetni.

A "non obsignatam" kitételt azért tartjuk figyelemre méltónak, és előttünk már az irodalomban többen - mert vitán felül - teszi azt, hogy itt depositum irregulareről van szó.

Adams¹⁷ Schulz álláspontját vitatja, aki nem ismeri el a depositum irregularet és általában a kölcsönnel azonosítja, s ezen a forráshelyen letétet tételez fel. A "non obsignatam" kitételnek meg van az értelme, ugyanis ha ugyanazon pénzdarabokat kellene visszaadni - és közönséges letét esetén feltétlen azt kellene, mi értelme van a "le nem pecsételt" vagy "meg nem jegyzett" kitételnek, ha viszont nem ugyanazon pénzdarabokat kell visszaadni, akkor csakis pénzletétről, azaz depositum irregulare-ról lehet szó.

3. Nézetünk szerint a rendhagyó letétnél kamat három esetben jár:

a/ ha a felek megegyeztek, hogy a letéteményes a letett összeget felhasználja,

b/ késedelem esetén, valamint

c/ felhasználás esetén, függetlenül attól, hogy ebben a felek megegyeztek-e vagy sem.

Ad a/ Az első esetben magától érthető, hogy ha engedély van a felhasználásra és kikötik a kamatfizetést, akkor akár történt felhasználás, akár nem, a depositarius kamatot tartozott fizetni. A megegyezés ténye miatt szerintünk ez az eset áll a legközelebb a kölcsönhöz.

ad b/ Késedelem esetén ex lege tartozik a letéteményes kamatot fizetni. Ezt bizonyítja az idézett papianusi forrás /D. 16. 3. 25. 1./.

Ad c/ A harmadik esetben pusztán a felhasználás ténye az, ami megteremti a kamatfizetési kötelezettséget. Ez az első esettől abban különbözik, hogy itt nem volt semmiféle megegyezés, de későbbi - engedély nélküli felhasználás is - kamatfizetési kötelmet eredményez.

Két olyan eset képzelhető azonban még el, amelyek ugyan a forrásokban külön nem szerepeltek, de véleményünk szerint ezek bekövetkezésük esetén mégis beilleszthetők az első helyen említett kamat fizetési kötelezettség kereteibe:

az egyik variáns az, ha nem kötik ki előre, hogy a letéteményes kamatot fizetni köteles, hanem a *deponens* nem zárja ki a letett összeg felhasználásának lehetőségét, úgy nyilvánvaló, hogy a felhasználás esetében szintén jár a kamat;

a másik elképzelhető variáció az, ha a letételt követően egyeznek meg a felek akár a felhasználásban, akár kamatfizetésben. *Bonae fidei* szerződésről lévén itt szó, semmi akadálya nem mutatkozik annak a járulékos *pactum* útján történő későbbi megegyezésnek és kamat nyilvánvalóan ez esetben is jár.

4. A kamatokkal kapcsolatban kifejtett véleményünket nem tudjuk minden vonatkozásban forrásokkal alátámasztani. Az idevonatkozó kérdések jelentős része az irodalomban is vitás.¹⁸

Különösen jól szemlélteti az ebben a kérdésben fennálló egykori bizonytalanságot a Paulustól származó alábbi forráshely:

"Quaero an usurae peti possunt?
Paulus respondit, eum contractum
de quo quaeritur, depositae pecuniae modum excedere; et ideo secundum conventionem usurae quoque actione depositi peti possunt"
/C. 16. 3. 26. 1./.

Paulus véleménye szerint az a megegyezés, amelyben az összegszerűen letett - tehát sem nem megjelölt, sem nem lezárt tartóban, zacskóban elhelyezett - pénz után kamatot kötnék ki, túllépi a letéti kötelelem határait. Az "et ideo secundum conventionem usurae quoque actione depositi peti possunt" kitétel egészen biztosan interpolált, mert a logikusan gondolkozó

Paulus nem írhatta azt, hogy az ilyen szerződés tullepi a depositum határait és "ennek következtében" a kamat az actio depositi segítségével perelhető, hiszen ez, mint a fentiekben már kifejtettük, a legszögesebb ellentmondást rejti magában, s nyilvánvalóan Iustinianus kompilátorainak gondatlan interpolációs munkájára vezethető vissza. Megjegyzendő egyébként a tartalmi ellentmondáson túlmenőleg, hogy az "et ideo" kitétel stilisztikailag is rendszerint a bizánci interpoláció gyanuját erősíti.

Egyet kell érteni Pólay következtetésével,¹⁹ mely szerint "a remekjogászok megkezdik a depositum irregulare kidolgozását, de annak természete tekintetében meglehetősen bizonytalanok". Erre utal a kamatkikötés lehetősége és a kikötött kamat mikénti perelhetősége tekintetében mutatkozó határozatlanság."

VIII. A tulajdonátszállás kérdése a rendhagyó letétnél

1. A rendhagyó letétnek a kölcsöntől való elhatárolásakor megállapítottuk, hogy az előbbi mindig és elsősorban a letevő érdekében jön létre, ellentétben a kölcsönrel, ahol a kölcsönbe vevő a pénzt kölcsönkéri, hogy azon tulajdont szerezzen, s így a pénzt, mint tulajdonos felhasználhassa.

A rendhagyó letét kiindulópontja nem az tehát, hogy valaki kéri a másikat, hogy helyezzen le nála pénzt, hanem fordítva. A pénz gazdája keres valakit, aki átveszi tőle megőrzésre pénzét. A szerződés indoka az, hogy a pénz gazdája pénzét biztonságban akarja tudni.

Miután őrzésről van szó és a letéti szerződés ingyenes, ez bizalmi viszonyt is feltételez a letevő és letéteményes között. Ennek azután szükségszerű következménye az, hogy az *actio depositi directa infamiával* is jár.

2. Az elmondottak nem zárják ki azt azonban, hogy a *depositorius* a nála letett pénzt felhasználja és a problémák általában a felhasználáskor jelentkeznek, hiszen ebből adódnak a kamatfizetési kötelezettséggel és a tulajdonátszállással kapcsolatos problémák is. Ugyanis, ha a letéteményes a pénzt felhasználja, az csak mint tulajdonos teheti. Ez esetben viszont felmerül a kérdés, mi az az aktus, ami átviszi a pénz tulajdonjogát a letéteményesre?

Miután a források e kérdést nem oldják meg, a kölcsön konstrukciójából vett analogiával kell élnünk, és pedig azért, mert a kölcsön szerkezetét tekintve lényegesen közelebb áll a rendhagyó letéthez, mint a közönséges depositum.

3. Az irodalomban E. Seidl foglalkozott a *depositum irregulárénál* a tulajdonátszállás kérdésével. Seidl a kölcsönrel és a *depositum irreguláréval* kapcsolatos tulajdonátszállás kérdésében nem vont éles határvonalat. Nézete szerint "a tulajdonátszállás mind a kölcsönrel, mind pedig a *depositum irregulárénál* tipikus speciális tényállás."²⁰ Viszont nem tartja Seidl kizártnak, hogy

a rendhagyó letétnél a pénz tulajdona pl. a hozomány esetében - mint az a papyruszok jogában mutatkozik - esetleg át sem szállott a férjre, mint letéteményesre.²¹ Lényegében Seidl sem tud határozott választ adni abban a kérdésben, hogy a depositum irregularenál valójában átszállott-e a tulajdon a letéteményesre, ill. ha átszállott, milyen aktus szállította azt át.

4. Visszatérve a kölcsönhöz, az ősi római kölcsönnél a tulajdonátszállás egyáltalában nem bizonyított. A források számtalan esetben utalnak arra, hogy a kölcsönbe vevőnél lévő kölcsön kapott pénz "aes alienum", azaz idegen pénz. Ez a megoldás igen jó volt a kölcsönadó szempontjából, hiszen ez esetben a kölcsönadott pénzt a legerősebb jogcímen a tulajdonjog címén követelhetette vissza. Viszont a gazdasági élet fejlődésében elkerülhetetlen volt az a változás, amely a kölcsönvevő ilyen nagy mérvű kiszolgáltatottságát megszüntette. Így mindenesetre a klasszikus korra megváltozott a helyzet, s a kölcsönvevő már a kölcsön-pénz tulajdonjogát szerezte meg.

Ha tehát a kölcsönnél a klasszikus korban a tulajdonátszállás a domináló, kérdés, milyen aktus viszi át a tulajdonjogot a kölcsönvevőre.

A mancipatio, mint tulajdonátruházási aktus itt nyilvánvalólag aligha jöhet figyelembe, hiszen ha nem is tekintjük a res mancipi kategóriáját mereven zárt kategóriának, aligha valószínű, hogy az olyan mindennapos és meglehetősen kis jelentőségű ügyletre nézve tulajdonátruházó aktusként alkalmazták volna ezt a jogi formát, mint a kölcsön. Az in iure cessio alkalmazása mellett sem szól semmiféle indok. Annál valószínűbbnek látszik a traditio, mint tulajdonátruházási aktus, ami a pénz átadásnál az un. numeratio útján ment végbe. Numeration a pénzösszeg, mint kölcsönösszeg leszámolását értjük a kölcsönvevő részére, adott esetben, s ez pedig teljes mértékben megfelel a tradicionak.

5. Nézetünk szerint a depositum irregulare esetében a tulajdonátszállás tekintetében ebből az aktusból, a numeratióból kell kiindulni.

A három lehetséges variánst figyelembe véve a tulajdon-

átszállás tekintetében a következő esetekről lehet szó:

a/ hogyha a rendhagyó letétnél a felek megegyeznek abban, hogy a letéteményes a letett pénzt /helyettesíthető dolgot/ a maga javára felhasználhatja, akkor a dolog tulajdonjogát a depositarius a letétellel, leszámolással /numeratio/, mint traditioval szerzi meg:

b/ abban az esetben, ha a felek nem egyeznek meg a pénz letételekor annak felhasználásában, de a letéteményes a későbbiek során mégis felhasználja azt, a felhasználás tényének visszaható ereje lesz és az előbbieken vázolt esettel állunk lényegében szemben, azaz azzal, mintha a letéteményes már a numeratiokor megszerezte volna a pénz tulajdonjogát;

c/ abban az esetben viszont, ha a felek nem egyeznek meg a felhasználásban és a depositarius nem is használja fel a letett dolgot /pénzt/, úgy mint birlaló őrzi a rábizott dolgot és felszólításra köteles azt visszaadni anélkül, hogy a letévő dolog tulajdonjogát egy pillanatra is megszerezte volna. Ilyen esetben viszont a pénzletét közönséges letétnek minősül.

Az itt vázolt megoldás összhangban van a kamatok problémájával kapcsolatban kifejtett álláspontunkkal. Ha ugyanis hiányzik a felhasználásra vonatkozó megegyezés, és ez utólag sem következik be, s emellett a pénzt a depositarius nem is használta fel, akkor természetesen tulajdonátszállás sincsen, így a kamatok kérdése sem vetődik fel.

IX. Összefoglalás és következtetések

1. A fentmondottak összefoglalásaként az alábbiak állapíthatók meg:

a/ a rendhagyó letét a letét különös esete, amely sok vonatkozásban lényegesen közelebb áll a kölcsönhöz, mint a közönséges letéthez;

b/ mégis a kölcsöntől több alapvető különbség választja el. Különbség a két kötelem között elsősorban az, hogy a kölcsön elsősorban a kölcsönbe vevő, míg a rendhagyó letét a letevő érdekeit szolgálja. Különbség köztük továbbá az, hogy míg a kölcsön *stricti iuris* szerződés, a *depositum irregulare bonae fidei contractus*, ebből pedig szükségképpen folyik az a további eltérés, hogy míg a kölcsön kamatainak követelésére a kölcsön főkeresete, a *condictio certae pecuniae creditae* nem alkalmas, hiszen a *stricti iuris* kötelemnél csak egyetlen követelés érvényesíthetőségéről lehet a kötelem keretében szó, addig a pénzletét használata után járó kamatok követelésére a letéti szerződés főkeresete, az *actio depositi directa* alkalmas, a *Senatusconsultum Macedonianum* rendelkezései csak a kölcsönre alkalmazhatók, de nem érintik a rendhagyó letétet, s végül amennyiben a rendhagyó letét után nem fizetnek kamatot, más elbírálás alá kerülnek a letevők követelései, mint a kölcsönadóké;

c/ a rendhagyó letét tárgya a források szerint ugyan csak pénz, hiszen minden forráshely csak pénzletétről szól, de figyelembe véve azt, hogy Rómában a naturálgazdálkodás mindig - így az árutermelő rabszolgaság korszakában is - erőteljesen képviselve volt, feltétlenül kiterjedhetett ez a szerződési forma egyéb helyettesíthető dolgok, így eleősorban a termények letételére, tehát csupán arról lehet szó, hogy a rendelkezésünkre álló forrásanyag tekintetben nem ad felvilágosítást; ebből viszont az is nyilvánvalónak látszik, hogy a jogi problémák általában mindig a pénzletéttel kapcsolatban merültek fel;

d/ a rendhagyó letét már a köztársaság korának végén ismert volt, *Alfenus Varus*, a kiváló köztársaságvégi jogtudós művéből

kitűnőleg, csakhogy az egész klasszikus koron keresztül, sőt még a posztklasszikus korban sem dőlt el egészen az a kérdés, hogy itt vajjon egy sui generis letétszerződésről van-e szó, vagy pedig kölcsönszerződésről. A kérdést minden bizonnyal a jusztinianuszi kodifikáció kompilátorai döntötték el, akik a depositum irregulareban - nyilván részben az e szerződésnek megfelelő hellenisztikus eredetű szerződési forma recepciója folytár - a letét különös nemét látták, amelyből származó igények kizárólag az actio depositi segítségével voltak érvényesíthetők;

e/ a rendhagyó letétnek külön speciális elnevezése a római jogban nem volt. Depositum, deponere, commendare, depositarius, actio depositi, iudicium depositi stb. kifejezésekkel jelzik a klasszikusok, s a posztklasszikusok, valamint a jusztinianuszi kodifikáció a pénzletét jelenlétét. A depositum irregulare kifejezés minden valószínűség szerint a kánonjogban keletkezett, s onnan került át a XII. század folyamán a középkori római jogba. E kifejezésnek írásbeli bizonyítékát először a XV. században működött paviai jogtanár, Jason de Mayno művében látjuk;

f/ a depositum irregulare alkalmas volt speciális jogviszonyok jogi formába öntésére /a házassági tilalommal terhelt katona ágyasságtól "hozományt" ezen az uton kaphatott; a hellenisztikus gyakorlatban a kölcsönszerződés leplezésére is használták; Domitianus császár idején a zsoldjóváírás céljaira is felhasználta ezt az ügyletet az államkincstár/;

g/ kamat lényegében akkor járt a rendhagyó pénzletét után, ha a felek megegyeztek abban, hogy a letéteményes a pénzt felhasználja, a letett összeget a letéteményes késedelmesen fizette vissza, s ha megegyezés nélkül is a letéteményes azt ténylegesen felhasználta; variánsként szerepelhet e tekintetben a felek utólagos megegyezése a pénz felhasználására;

f/ a pénz tulajdonának átszállása lényegében a numeratio, tehát traditio útján történt, éppogy, mint a kölcsönnél, de nem olyan feltétlenül /pl. ha a depositarius nem használta fel a pénzösszeget és erre nézve nem is egyeztek meg, s az eredeti pénzdara-
tlat adta vissza, úgy tulajdonátszállásról aligha lehetett szó, hiszen itt rendes letéttel állunk szemben/.

A rendhagyó letét a modern jogokban lényegében két formában jelentkezhethet:

a/ a kapitalizmusban kialakult közraktári ügylet, valamint a szabadraktári ügylet esetében a letevő helyettesíthető dolgait, elsősorban terményeit a raktárban helyezi el, ahol pl. a gabonát a már ott levő gabonához ömlesztve helyezik el, s olyan mennyiségű és minőségű terményt az nála elhelyezett;

b/ a másik, a szocialista társadalomban különösen nagy jelentőségre szert tett bankbetét is a rendhagyó pénzletét egyik modern megjelenési formája. A betevő pénzét a bankkal kívánja őriztetni, azt biztos helyen akarván tudni, viszont a pénz numeratiojával a bank tulajdonjogot szerzett az egyedileg soha meg nem jelölt pénzdarabokon, s azt maga is használja, forgatja, kamatra kiadja; a letett pénz - különböző feltételek mellett - különbözőképpen kamatozik a letevő javára.

Jegyzetek

- 1 Krüger P.: Geschichte der Quellen und Literatur des römischen Rechts. München-Leipzig, 1912. 69.l.
- 2 Krüger : im. 166-167. l.
- 3 Krüger : im. 213.l.
- 4 Schulz, F.: The postclassical edition of Papinian's "Libri quaestionum". Scritti Ferrini IV./Milano, 1949/ 254. és k.l.
- 5 Arangio-Ruiz, V.: Istituzioni di diritto romano. 14. kiad. /Napoli, 1960/ 311. és k.l.
- 6 Pólay Elemér: Die Spuren eines hellenistischen Einflusses in den Verträgen der siebenbürgischen Wachs tafeln. LABEO 19 /1973/ 3. 336.l.
- 7 Arangio-Ruiz FIRA III² p. 391. Ezzel szemben Wenger, L. /Die Quellen des römischen Rechts. Wien, 1953. 803.l.746.jz./ Itt közönséges letétet lát, ami nem fogadható el, hiszen erre semmi sem utal, hogy itt egyedileg megjelölt pénzdarabokról lenne szó.
- 8 Adams, B.: Haben die Römer "depositum irregulare" und Darlehen unterschieden. SDHI 28 /1963/ 363. l.
- 9 Naber, Mnemosyne 34 /1906/ 59. és k.l. és Longo, C., BIDR 18 /1906/ 121. és k.l.
- 10 Adams id. m. 365. l.
- 11 Pólay: A dáciai viaszostáblák szerződései. Budapest, 1972. 228-229.l.
- 12 Pólay id.m. 228. l. 7. jz. A depositum irregulare hellenisztikus eredetét bizonyítják: Mitteis. L. /Trapezitika SZ 19 /1898/ 208. és k.l./, Kübler. B. /Griechische Tatbestände in den Werken der kasuistischen Literatur. V. SZ 29 /1908/ 189. és k.l./, Seidl, E. /Der Eigentumsbüergang beim Darlehen und Depositum irregulare. Festschrift für Schulz. I. Weimar, 1951. 373. l. és Röm. Privatrecht. Köln-Berlin-Bonn-München, 1963. 182. l./, Kaser, M. /Das römische Privatrecht II. München, 1959. 272. l./ és Pólay /LABEO 19 /1973/ 3. 336. l. és mindenekelőtt

- Taubenschlag, R. Opera minora I. Warszawa, 1959. 444. és 457. l.
- 13 Adams im. 363. l. - Vécsey Tamás: A római jog institutiói.
Budapest 1896. 324. l. - Savigny, F. C.: Das römische Recht
des Mittelalters. VI. Heidelberg, 1831. 343. és k. l.
- 14 Weiss, E. Institutionen des röm. Privatrechts. Basel, 1949.
348. l. Adams id. m. 360. és k. l. - Seidl, RPR. 182. l.
- 15 Adams im. 361. l.
- 16 Adams im. 362. l.
- 17 Adams im. 363. l.
- 18 Pólay: A dáciai szerződések 228. l.
- 19 Pólay: A dáciai szerződések 228. l.
- 20 Seidl: Reschft. Schulz I.
- 21 Seidl, Feschft. Schulz I. 378. l.